

Z A P I S I – N O T E S

Duhovnost ženskih redov

Uršulinska karizma v Sloveniji
in na Štajerskem

Potočnik s. Meta*

DOI: <https://doi.org/10.62409/czn.313>
CC BY-SA 4.0

UDK – UDC: 930.85:27-788-055.2(497.4Studenice)

Red sv. Uršule ali sester uršulink je poslal svoje prve članice iz Gorice v Ljubljano leta 1702, kjer so razvile pestro vzgojno in izobraževalno poslanstvo. Njihovo vodilo in karizmatični navdih prihaja iz duhovne ustanoviteljice Družbe sv. Uršule sv. Angele Merici. Družba je bila ustanovljena leta 1535 v Brešiji. Prispevek pokaže, kako so se, sicer zelo pozno, razširile tudi v sedanjo nadškofijo Maribor.

Ključne besede: cerkvena zgodovina, ženski redovi, uršulinke, Angela Merici, redovnice na Slovenskem.

The Order of St Ursula, or the Ursuline Sisters, sent its first members from Gorizia to Ljubljana in 1702, where they developed a diverse educational mission. Their guiding principle and charismatic inspiration derive from St Angela Merici, the spiritual foundress of the Company of St Ursula. The Company was founded in Brescia in 1535. The paper shows how the Ursulines, albeit much later, also spread to what is now the Archdiocese of Maribor.

Keywords: Church history, women's religious orders, Ursulines, Angela Merici, women religious in the Slovenian lands.

* Potočnik s. Meta, uršulinka, novinarka Radia Ognjišče, Slovenija, meta.potocnik1@gmail.com – Sr Meta Potočnik, Ursuline sister and Radio Ognjišče journalist, Slovenia, meta.potocnik1@gmail.com

KRATEK ZGODOVINSKI UVOD

Red sv. Uršule ali uršulink Rimske unije, redovnic v Katoliški Cerkvi, je na slovenskih tleh navzoč od leta 1702, ko so prve sestre v Ljubljano prišle iz Gorice in razvile izjemen pedagoški apostolat. Na Štajersko je uršulinke v Maribor povabil tedanji nadškof Franc Kramberger.

V tem referatu želim predstaviti izvor uršulinskega duhovnega navdiha, ki ga je od Boga prejela sv. Angela Merici (1473–1540). Leta 1535 je tako ustanovila Družbo sv. Uršule v Brešiji v severni Italiji kot predhodnico današnjih svetnih inštitutov po zgledu posvečenih devic v prvih časih Cerkve.

Uršulinke je, tako kot tudi ostale ženske redove, prenova Tridentinskega koncila sicer zaprla za zidove samostanov, a so imele še edinstveno četrto zaobljubo, in sicer poučevanje deklic. S tem so ohranile mericianski apostolski naboj in odgovorile na tedanjo močno družbeno potrebo po razvoju vzgoje in izobraževanja, kar sestre izvajajo v veliki meri še danes po vseh celinah, predvsem v bolj nerazvitih deželah.

Zaradi komunističnega sistema v Sloveniji po 2. svetovni vojni so sestre morale najti nove načine bivanja in delovanja. Usmerile so se v katehezo in duhovne vaje vseh vrst. Zadnji dve desetletji imamo nekaj lastnih vzgojnih institucij, Dom duhovnosti Hiša kruha, delujemo na župnijah, nekatere sestre so zaposlene v javnem šolstvu in drugih ustanovah, denimo zavod Katoliška mladina in Radio Ognjišče. Živ je tudi misijonski duh.

Leta 2013 smo sestre uršulinke po premisleku in pogovorih zapisale posodobljen Apostolski načrt, ki vsebuje naše današnje razumevanje uršulinske karizme, temelje apostolskega poslanstva in prioritete. To skušamo upoštevati pri odločanju, kako se posvečati mladim, ženskam in odraslim današnjega časa v njihovem iskanju Boga in krepitvi duhovnega življenja. Prilagajamo tudi načine, kako živeti skupaj posvečeno življenje in odgovarjati na izzive sveta in Cerkve. V tem vidiku je pomembno tudi branje papeža Frančiška o vlogi ženske v Cerkvi in svetu. Prispevek skuša pokazati, da živeti iz izvorne karizme v spremenjenih razmerah ni enostavno, vsekakor pa je to možno le z navdihom Svetega Duha in skupnim iskanjem.

I. KRATKO O ŽIVLJENJU SV. ANGELE MERICI

Angela Merici se je rodila 1473 ali 1474 v kraju Desenzano ob Gardskem jezeru. Oče je izhajal iz rodbine nižjih plemičev iz Brešije; mama je bila iz kraja Salo. Imela je še eno sestro ter dva ali tri brate. Kasneje se je družina preselila v Grezze, kjer so živeli od kmetije. Ker je oče znal brati, je otrokom in drugim v širši družini ob večerih prebiral življenjepise svetnikov. Angelin duhovni

sin Antonio Romano je na Nazarijevem procesu (notar Giovan Batista Nazari je leta 1568 zbral dokaze za proces njene svetosti) navedel njene besede, »da je pri petih letih poslušala očeta, ko je bral duhovne knjige o svetnikih in svetnicah, in da je tedaj začela živeti duhovno življenje kontemplacije in spokornosti.«¹

Ko je bila stara 15 let, ji je umrla starejša sestra. Iz tistega časa je ohranjen spomin na njeno prvo videnje. Kot dekle čiste duše je bila namreč zelo zaskrbljena za odrešenje sestrine duše in se je spraševala, ali je v nebesih. Bog jo je potolažil z videnjem na polju blizu doma, v katerem je videla sestro v nebeški slavi. Kmalu je izgubila še oba starša, zato ju je z bratom vzel k sebi premožen materin brat v Saloju. Znašla se je v povsem drugačnem okolju: v svetu bogastva in elegancie ter širše socialne mreže. To bi jo moglo omamiti, a je le še okrepila askezo (zmeren, a stalen post v hrani, post čutov, redno obhajilo, neudeležba pri zabavah) in v hiši opravljala težka gospodinjstva dela v želji, da živi posvečeno življenje za Boga. Angela je znala brati, predvsem Sveto pismo, in je s svojim razumom ter duhovno globino spremljala tudi tiskana dela iz tiskarn v Brešiji in Benetkah, ki so ponujala tudi dela cerkvenih očetov. Duhovno je rasla v duhu sv. Frančiška Asiškega, zato je okoli leta 1494 v Saloju v frančiškanskem samostanu sv. Bernardina oblekla habit frančiškanske tretjerednice, ki ga je nosila do smrti. Kot takšna je imela več možnosti za pogost prejem obhajila, za duhovno vodstvo in strožjo askezo. Pripadnost veliki frančiškanski družini jo je povezala z živimi težnjami Cerkve po notranji prenovi, ki so pripravljale tridentinsko reformo. Ta način življenja je igral pomembno vlogo v njenem duhovnem razvoju, saj se je tako lahko izognila poroki po želji sorodnikov. Pomembno je vedeti, da je v tistem času ženska lahko bila le redovnica za zidovi ali poročena žena. V vsakem primeru je nekdo skrbel zanjo. Šele kot premožna vdova je imela nek položaj in denar. In takšne prijateljice si je Angela kasneje pridobila. Angela je tako šla svojo pot Bogu posvečene žene v svetu, kar je bilo takrat povsem neobičajno. Pri nekje 25 letih se je vrnila na domačo kmetijo in tam ostala skoraj 20 let. V tem času je imela t. i. »videnje lestve«. Videla je odprta nebesa ter dve vrsti angelov in devic, ki so igrali in peli. Dobila je sporočilo, da bo nekega dne ustanovila takšno Družbo devic.

¹ Mariani, Tarolli in Seynaeve, *Contribution towards a Biography*, Editrice Ancora, Milano 1989 (odslej Contribution). Do danes najobjektivnejša raziskava o življenju sv. Angele Merici.

II. NOTRANJI DUHOVNI NAVDIH IN USTANOVITEV DRUŽBE SV. URŠULE

Med tem prvim klicem in dejansko ustanovitvijo Družbe sv. Uršule leta 1535 je preteklo še veliko let, saj je čakala še na konkreten božji ukaz. Obotavljala se je zaradi velike novosti v pojmovanju dostojanstva vloge ženske njenega časa in emancipacije, saj je vztrajala pri svobodni odločitvi posameznice. Leta 1516 so jo frančiškanski predstojniki poslali v Brešijo, da bi tolažila bogato vdovo Caterino Patengola po izgubi moža in sinov. To je razširilo njen svet, v katerem je uspela povezati bogate vdove in vplivne žene ter revna dekleta, ki so hrepenela po posvečenem življenju. Svetovala je ljudem, jih duhovno vodila, posredovala med sprtimi in razlagala pridigarjem Sveto pismo. Deležna je bila tudi mističnih doživetij. Po smrti leta 1540 njeno telo ni strohnelo in še danes počiva v cerkvi sv. Angele v Brešiji.

Njen odgovor na duhovno izkušnjo poklicanosti v posvečeno življenje frančiškanske tretjerednice in ustanovitev takrat zelo izvirne oblike za življenje posvečenih žena v svetu je dal Cerkvi pogumne žene, ki so iskale predvsem načine izboljšanja položaja deklet in žensk. Izviren je bil v tem, da je Cerkev odobrila njeno Pravilo in so sestre javno izpovedale zaobljube čistosti, uboštv in pokorščine. Kot pisateljico izvirnega Pravila, ki ga je potrdila Cerkev, štejemo denimo tudi sv. Klaro. Ostale redovne ustanove so prevzele Pravilo sv. Avgušтина ali sv. Benedikta. Tega denimo niso imele t. i. begine v srednjem veku, ki so živele Bogu posvečeno življenje sredi sveta, a so ta stan lahko tudi zapustile. Seveda pa je med njimi kar nekaj podobnosti. Ena je tudi ta, da nobena omenjena oblika v prvotni zamisli ni živela dolgo, kajti Cerkev je vedno imela raje zelo jasne strukture in kanonične oblike. Vedeti tudi moramo, da je bil čas protireformacije zahteven, saj je del Cerkve sumničavo gledal na takšne oblike življenja svobodnih žensk v svetu. Tako je tudi Tridentinski koncil jasno postavil nujnost klavzure za vse oblike posvečenega življenja.

Druga Angelina želja pa je bila izenačevanje družbenih razredov, ki so ostajali ločeni celo znotraj tedanjih velikih zaprtih samostanov, kjer je služkinja ostala laična sestra in nič več. Zato je po navdihu Duha našla alternativno obliko posvečenega življenja, kjer so si sestre enake kot božje hčere, Kristusove neveste in duhovne matere.

Kot protagonistka zgodovine je postavila novo strukturo po vzoru posvečenih devic v prvi Cerkvi. Združila je oba namena: posvetitev in apostolat. Z drzno odločitvijo je svoje hčere, »ki so neveste Božjega Sina in odprte za duhovno materinstvo«, pustila v svetu ter jih postavila pod zaščito sv. Uršule, device in mučenke, ki ni bila redovnica. Istočasno pa je od njih zahtevala popolno darovanje sebe, popolno posvetitev Bogu kot pri redovnicah v zaprtih samostanih. Ob tem je potrebno poudariti, da za Družbo sv. Uršule ni določila konkretnega poslanstva. Naročila jim je samo, naj »služijo njegovemu

božjemu veličastvu« s srcem neveste, torej posvetitev iz svobodne ljubezni. Iz tega malega semena so zrasle različne oblike posvečenega življenja, tako sekularne kakor samostanske ustanove. Ker pa je Angela v svojem Pravilu močno naglasila vzgojo in podala imenitne vzgojne pristope, ki naj bi vzgojiteljicam sester pomagale na poti duhovnega življenja, je v stoletjih to globoko človeško bogastvo, prežeto s pedagoškim čutom, pritegnilo tudi pozornost vzgojiteljic in učiteljic, še posebej v uršulinskih vzgojno-izobraževalnih ustanovah.

III. POGLED KATOLIŠKE CERKVE NA VLOGO ŽENSKE

Na teološkem področju so teologi in teologinje ter cerkveno učiteljstvo po II. Vatikanskem koncilu o ženski govorili kot božji hčeri, Kristusovi nevesti in duhovni materi, kar je tudi Angelin antropološki pogled. Današnji svet tudi danes potrebuje ženske, ki jih Kristus osvobaja in vrača njim samim, da se lahko podarijo Bogu in ljudem in tako postanejo matere.² Zato je Angelin pogled aktualen za vse ženske, tako poročene kot samske ali posvečene Bogu. Njene naslednice danes s svojo karizmo pomagajo ženski odkriti njeno identiteto, ovrednotiti ženski način iskanja Boga in duhovne poti, njeno preroško poslanstvo (v družini in zunaj nje) in ji tudi pomagajo najti njeno mesto v Cerkvi in družbi. To se dogaja tako v osebem spremljanju žensk kot v ženskih skupinah, ki jih vodimo sestre skupaj z ženskami. To je »novi feminizem in odkrivanje ženskega genija«, o katerem je govoril papež sv. Janez Pavel II. Ob generalnem kapitlju uršulink leta 1995 je poudaril, da je resno vzgojno delo v širšem smislu nujno potrebno, še posebej v prid mladim ženskam, ki živijo v svetu brezbriznosti do verskega izkustva, v zmedbi moralnih vrednot, v krizi družine in ogroženega življenja od spočetja do naravne smrti. In prav tukaj imajo ženske veliko vlogo.

In če je papež sv. Janez Pavel II. bolj teološko teoretičen, je papež Frančišek začel s konkretnimi znamenji, da ima ženska lahko vidnejšo vlogo tudi v Cerkvi in na mestih sprejemanja odločitev. Tako je denimo s. Nathalie Bequart kot podtajnica generalnega tajništva škofovske sinode in potuje po svetu kot ambasador sinode o sinodalnosti, kjer je tema ženske precej v ospredju. Znotraj dikasterija za komunikacijo je Slovenka Nataša Govekar direktorica Teološko-pastoralnega oddelka. Prav tako je bila januarja 2025 za prefektinjo Dikasterija za ustanove posvečenega življenja in družbe apostolskega življenja imenovana s. Simona Brambilla.

² Pastoralna konstitucija Cerkev v sedanjem svetu, 24.

Večkrat je papež Frančišek poudaril, da je Cerkev ženska: hči, nevesta in mati. In kdo lahko razodene njeno obličje, če ne ženska? Pomagajmo drug drugemu, brez prisile in razdiranja, ampak s skrbnim razločevanjem, poslušni glasu Duha in zvesti v občestvu, poiščimo primerne načine, da bosta veličina in vloga žensk bolj cenjeni v Božjem ljudstvu, je v marcu 2024 dejal udeležencem mednarodnega simpozija z naslovom »Ženske v Cerkvi: snovalke človeškega«.

Če je papež Janez Pavel II. spodbujal dihanje obeh kril pljuč, ko je govoril o vzhodni in zahodni Cerkvi, je papež Frančišek govoril o moškem in ženski, ki v medsebojnem sodelovanju podajata celostni obraz Cerkve, ki je Kristusova nevesta. 27. oktobra 2024 se je v Rimu končala večletna škofovska sinoda o sinodalnosti, to je o načinu, kako smo med seboj v odnosih znotraj Cerkve. Sem spada tudi sodelovanje moških in žensk v evangelizaciji in življenju Cerkve. Papež Frančišek je drugo zasedanje škofovske sinode začel z zagovarjanjem svoje odločitve, da bodo ženske in laiki imeli glasove v skupščini, in dejal, da to odraža nauk drugega vatikanskega koncila, da škof opravlja svojo službo z božjim ljudstvom in znotraj njega.

28. septembra 2024 je na obisku v Belgiji v nagovoru študentom in študentkam Katoliške univerze Louvain med drugim dejal: »Zato je treba ponovno odkriti izhodišče: *kdo je ženska in kdo je Cerkev*. Cerkev je Božje ljudstvo in ne multinacionalno podjetje. Ženska je v Božjem ljudstvu hči, sestra, mati. Tako kot sem jaz sin, brat, oče. To so *odnosi*, ki izražajo to, da smo ustvarjeni *po Božji podobi*, kot moški in ženska, skupaj, ne ločeno! Dejansko so ženske in moški osebe in ne posamezniki; od začetka so poklicani, da ljubijo in so ljubljeni. Poklicanost, ki je poslanstvo. Od tod tudi prihaja njihova vloga v družbi in Cerkvi.«

Omenil je tudi, da to, kar je značilno za žensko, kar je ženskost, ni določeno s konsenzom ali ideologijami. Dostojanstvo je zagotovljeno z izvornim zakonom, ki ni zapisan na papirju, temveč v telesu. Dostojanstvo je neprecenljiva dobrina, je prvotna lastnost, ki je noben človeški zakon ne more dati ali odvzeti. Izhajajoč iz tega skupnega dostojanstva, krščanska kultura v različnih kontekstih vedno znova razvija poklicanost in poslanstvo moškega in ženske ter njuno vzajemno bivanje drug za drugega, v občestvu. Ne eden proti drugemu v nasprotnih zahtevah, ampak eden za drugega.«

Papež je še izpostavil, da je ženska v središču odrešenjskega dogodka: »Iz Marijinega "da" pride Bog osebno na svet. Ženska je rodovitno sprejemanje, skrb, življenjska predanost. Odprimo oči za številne vsakodnevne primere ljubezni, od prijateljstva do dela, od študija do družbene in cerkvene odgovornosti, od zakonske zveze do materinstva, do devištva za Božje kraljestvo in služenje.«

IV. IZZIV SVETA IN URŠULINKE V SLOVENIJI

Vsaka generacija uršulink mora na nov način ubesediti izvorno karizmo oz. dar ustanovitelja. V dopolnilu Provincialnega načrta, ki je nastajal v letih 2012-2014, je zapisano: »Troedini Bog nas je v svoji ljubezni izbral, da bi po zgledu sv. Angele živele kot neveste Božjega Sina in bile duhovne matere mnogih. Kliče nas k življenju edinosti v sestrski skupnosti in nas dela deležne svojega odrešenjskega poslanstva.«

Osební odnos z Jezusom Kristusom živimo v skupnosti in poslanstvu. Takole pravijo smernice novih Konstitucij: »Edinost v različnosti Rimske uni-je Reda sv. Uršule se izraža preko naše zavzetosti, da gradimo skupnosti in pričujemo za spravo v razdeljenem svetu. Kjerkoli smo, nas naše raznoliko poslanstvo vodi k temu, da delamo za rast in dostojanstvo osebe, ko razločujemo znamenja časov in smo še posebej pozorne na ubožstvo vseh vrst.«³

Izzivi sveta, ki jih prepoznavamo: spremljanje mladih in otrok v dobi digitalizacije in ekranov, v upadu zaupanja v Cerkev biti materinski in ljubeč obraz Boga, spremljati ženske v odkrivanju njihove identitete v božjem načrtu in odkrivanje želje po Bogu v dušah.

Načini pristopanja k človeku:

POZORNOST NA OSEBO

Besede *pozornost* ne najdemo pri Angeli, izraža pa nekaj globokega pri njej: skrbeti za osebe, jih imeti navzoče v duhu, spominu, vtisnjene v srce vsako posebej. Biti pozoren na osebo pomeni tudi hoteti pomagati vsaki osebi živeti obdobja rasti s srcem, osredotočenim na bistvo, da postane v vsej svoji lepoti ljubeznivo in svobodno bitje, bitje miru in sloge, sposobno stati pokonci prav sredi sveta v današnjem času zgodovine. Obenem pomeni sposobnost sprejemanja drugačnosti osebe, kar prinaša s seboj določen napor v odprtosti.

ODNOS NA TEMELJU LJUBEZNI

Ljubezen brez prenehanja se črpa iz Kristusa, ki nas vse ljubi in je naša ljubezen do vseh. Ljubezen razumemo v luči izkušnje materinstva, ki temelji na spoštovanju vsake osebe. Ponižna je in pozorna, iznajdljiva, da najde sredstva, kako ovrednotiti in opogumljati. Ponosna je in varuje dostojanstvo ter svobodo vsakogar, je zaupljiva in potrpežljiva, ker je spoštljiva do Božjih poti glede vsakogar. Skrbna je v ustvarjanju ugodnega ozračja za kakovostno človeškost. Ljubezen živi v blagi odločnosti, daje moč in drznost, opominja in vzgaja. Samo ljubezen nam narekuje pravilno sodbo, pogled, držo in ravnanje.

³ Osnutek novih Konstitucij Reda sv. Uršule, september 2023.

MOČ EDINOSTI

Ob spoštovanju svobode vsake osebe (izogibamo se prisili) stremimo k ustvarjanju vzgojnega ozračja edinosti ter k pospeševanju edinosti v vzgojni skupnosti. Edinost se preverja in krepi s pomočjo pogovora, razločevanja, načrtovanja in ovrednotenja.

In kako uršulinke v Mariboru danes uresničujejo čudovito mericiansko karizmo?

Po osamosvojitvi leta 1991 je zavel veter upanja in Cerkev je stopila iz zakristije. Na Štajersko so prve tri sestre s. Marjeta Korbun, s. Judita Mihelčič in s. Snežna Večko prišle 13. oktobra 1990, kjer so že isto leto začele s svojim poslanstvom. Naselile so se na Koroški cesti poleg Alojzijeve cerkve v prvem nadstropju škofijske stavbe. Sestre so prevzele soodgovornost za študentsko pastoralo v okviru takratnega Katoliškega študentskega centra Sinaj, poučevanje na Škofijski orglarski šoli in na Teološki fakulteti. Sodelovale so tudi pri duhovnih programih Škofijske gimnazije A. M. Slomška in sprejemale na stanovanje študentke. Leta 2001 so od šolskih sester, ki so se preselile v denacionalizirano materno hišo na Strossmayerjevi, kupile hišo na Gregorčičevi 20. Leta 2019 so se preselile na drugo stran Drave, na Stritarjevo 11. Z razvojem omenjene gimnazije so bile navzoče tudi v Dijaškem domu, danes pa ena sestra tam poučuje Vero in kulturo. Navzoče so tudi na karitativnem področju, saj ena sestra na Škofijski karitas Celje skrbi za težko zaposljive osebe. Izvajajo tudi prostovoljstvo v Domu starejših Danice Vogrinec. Že več kot desetletje cveti apostolat ženskih skupin, kjer vodenje prevzemajo ženske same, ter duhovno spremljanje posameznikov. Od leta 2002 je ena sestra močno vpeta v delo Centra za duhovne poklice. Ker je mericianska karizma popolnoma usmerjena v Kristusa in v rast človeške osebe, in ker ni točno določena z obliko izraza, lahko v spremembah časov pričakujemo nove oblike apostolata, če bo seveda dovolj tistih, ki se bodo Bogu želele popolnoma posvetiti sredi sveta in človeškega iskanja Boga.

SEZNAM LITERATURE:

Kogoj, s. Marija Jasna. *Sv. Angela Merici: Vedno živa med nami*. Ljubljana: Uršulinski zavod za vzgojo, izobraževanje, versko dejavnost in kulturo, 2017.

Mariani, Luciana, Tarolli, Elisa, in Seynaeve, Marie. *Contribution towards a Biography*. Milano: Ancora, 1989.

Pastoralna konstitucija Cerkev v sedanjem svetu, tč. 24.